

באמת דרשו שם ושבואל — ששב לה' בכל לבו. והתשובה היינו שמישיב חמדה זו למקורה, ומכיר שלו יתברך הכסף והזהב, ולכך הוא ראוי להיות על האוצרות דוד המלך ע"ה, שמלכותו מדת מלכות שמים, וכל מינויו היינו שהממונה על אותו דבר היה יודע ומכיר להקנות הכל לעליון קונה שמים וארץ. וגם ברכה באוצרות בא על ידו, כיון שיצרו הש"י בבריאה חומד ממון, על כן יש בו כח עצום בזה, וכיון ששב בכל לבו הרי ברכת ה' בממון על ידו. וגם נאמר טוב עין הוא יבורך והוא היה צר עין בעבודה זרה כמו שאיתא בירושלמי (פרק ה' ב). והיינו משום חמדת ממון עינו צרה בשל אחרים, ובמקום צרות עין הוא טובת עין כששב כנודע — לכך הברכה על ידו.

ויעיין שם בירושלמי דהוא נביא זקן דבית אל. ובסנהדרין (קד.) אמרו עליו גדולה לגימיה שמשרה שכינה על עובדי הבעל דכתיב (מלכים-א יג) ויהי הם ישיבים אל השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו וגו', דפלא הוא, אטו אחד שמאכיל לחבירו תשרה עליו שכינה? — רק לפי שבטוב עין נאמר כי נתן מלחמו לדל והוא אז חוזר לקלקולו והיה צר עין, לכך אצלו הוא רבותא גדולה, כי הש"י דן כל אחד כפי מה שהוא במדותיו' (צדקת הצדיק קפא).
ע"ע בן יהודע.

*

ואגב אבאר לך עוד נקראה משפחת חשמונאי, על פי מה שאמרו רז"ל הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, והוכיחו זה מאהרן הכהן, ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון הנשיא הראשון שבישראל. ולא דבר ריק הוא שנלמד הדבר דוקא מאהרן הכהן, אך הוא להורות שנשא אהרן אחות נחשון שממנו יצא חוטר מגזע ישי המצליח למלוכה, על כן זכו בניו באחרית עב"פ למלוכה לשעתה בימי החשמונאים. על כן חשמונאי בגימטריא נחשון עם הכולל, להורות שנכללו גם המה במלוכה, להיות שבאים גם כן מזרע עמינדב בימי נחשון, אבל הוא רק מלוכה לשעתה' (מתוך בני יששכר — כסלו טבת ד,לט).

דף קיא

'קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום' — שכך דרך הלשון לכפול בכל מקום, כמו (במכילתא) 'כי תקנה עבד עברי — אם ישראל עובד שש אף הגר יעבוד שתים עשרה, אמרת דיו...'. (ערמב"ן). ואולי רמז כאן בדוקא משום ששלשה שותפין באדם, הקב"ה אביו ואמו, והקב"ה כנגד שניהם (ע' נדה לא.). או אולי רמז לשני הסגרות, כמצורע מוחלט. וי"מ 'קל וחומר לשכינה' — זה משה שהיה מלך וכהן (עתוס' ועוד). ונקרא משה 'שכינה' משום מלכותו וכהונתו, כי המלך יושב על כסא ה', ככתוב בשלמה (דהי"א כט). והכהן — קדוש יהיה לך, כי קדוש אני ה'. והיינו ככבוד שכינה ממש שאינו ניתן למחילה, משא"כ כבוד אב, הגם שהוקש כבודו לכבוד המקום אינו כמוהו ממש וניתן למחילה. עוד יש לפרש דתלמיד-חכם הנלמד מריבוי 'את ה' א' תירא' והריהו ממש 'את ה' — עם ה'" כדכתיב במשה 'ויהי שם עם ה'" — הרי כבודו ככבוד שכינה ממש. וכן אמרו 'שאני ת"ח דקוב"ה תבע ביקריה'. עפ"י 'בדרך טובים'. ע"ע במובא בקדושין נו.

זיל אהדר בך — שטועה בדבר משנה אתה, שהדין חוזר (ריטב"א).

אמר ליה אשלח ליה — איכסיף — מכך שאיכסיף נראה לכאורה שידע שרב הונא לא אמרה. וקשה, הלא כל האומר דבר שלא שמע מפי רבו מביא פורענות לעולם (ברכות כז:)? ואין לפרש שנתירא שמא חזר בו — שאם כן מה לו לירא, הלא כשישלחו לרב הונא יאמר אכן אמרתי וחזרתי בי. ונראה ששמע זאת מרב הונא אגב ריהטא, וכיון שכן שמא לא קבע לו רב הונא להלכה. או שמא לא יזכור רב הונא שאמרה, ויאמר לא אמרתי לו מעולם (ריטב"א).
ורבנו חננאל כתב שלא אמר כן בשם רב הונא אלא כדי להעמיד דבריו תלה דבריו באילן גדול. וכיו"ב פירשו רש"י ורשב"ם בפסחים קיב. אם בקשת ליחנק — היתלה באילן גדול. ואולם רבנו חננאל שם פירש בענין אחר. וצ"ב. (ויש לומר שרבה"ה קיבל שמועת רב חננאל שכך אמר רב, אלא שתלה זאת ברב הונא שהיה גדול תלמידי רב).

... ואיהו כמאן סברה, כי הא דרב ושמואל... — פירוש, כיון שכל כך הקפיד עליו ואמר לו 'אשלח ליה' ודאי דברים בגו (ריטב"א).

אמר ליה: דין שיעוריה כשק' — צריך באור למה מישש בגדו ומדוע יגנה בגדו בעיניו. ושמא יש לפרש על פי מה שאמרו (בשבת קמה:): שתלמידי חכמים שבבבל מצויינים בבגדיהם, מפני שאינם בני מקומם, או לפי שאינם בני תורה. ומשמע שבני ארץ ישראל לא היו מצויינים עצמם במלבושים נאים, לפיכך רצה רבי ינאי לדעת האם נוהג כמנהג המקום, ואכן כך מצאו שהוא גרוע ועב, כשורת בני תורה שבארץ ישראל (אמת ליעקב. והמאירי פירש גישוש הבגד כמשל, שתהה על טיבו והליכותיו, ע"ש. וע"ע: לקוטי מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 186; מרומי שדה).

(ע"ב) גוד, לית דין צבי למילף — קשה, כיצד מדבר כלפיו דברים קשים בפני שמשו? ויתכן שעשה כן כדי לזרוז שיעיין יותר, וכפי שכתב בשו"ת חות יאיר (קנב) שמותר לרב להוכיח לתלמידיו בדברים קשים כדי לזרוז שיישמרו מן הטעות והשגיאה (עפ"י חפץ חיים הל' לשה"ר — באר מים חיים כלל ד אות ו. וע"ע במובא ביוסף דעת ב"מ כ:).

לו משפט הבכרה — משפט הבכורה לאיש ולא משפט הבכורה לאשה — כתבו כמה מהראשונים: מעתה שוב אין צריך לדרשות הקודמות [והן באות לדרשות אחרות — ע' נודע ביהודה תנינא אה"ע קמה], שלימוד זה משמע מיעוט לדיני הבכורה בכללם, שאינם אלא בנכסי האיש ולא בנכסי האשה. ולפי זה יש לפרש הדרשה דקאי על כל הפרשה, כי תהיין לאיש... לא יוכל לבכר — הרי מדובר בפרשה כולה בנכסי האיש ולא האשה. [עי' רי"ט אלגזאי בסוף פרק יש בכור שהקשה מדוע צריך למעוטים, הלא כשכתוב איש לא הושוו איש ואשה, כמו שכתבו התוס' בכ"מ]. ועל זה כתוב לו משפט הבכרה — כלומר רק לבכור המדובר בפרשה שיוש בנכסי האב, ואין בכורה אחרת. אמנם יש מהראשונים שפרשו גם לפי המסקנא שצריך למיעוטים האחרים. וצריך שלשה מיעוטים, לבחור שנשא אלמנה, לאלמון שנשא בתולה, והמיעוט הזה, לו — ולא לה, ממעט גם בחור שנשא בתולה. ולפי דבריהם צריך לומר שדורשים 'לו' על האב, משום יתור הכתוב (וכ"מ ביד רמ"ה כאן ולהלן קכב:).

ואף שלפי פשוטו מוסב על הירוש ולא על המוריש, מ"מ ניתן לשמוע שה'בכורה' היא דבר המתגלגל מדור לדור, וכאילו אומר: לזה הבן המשפט לקבל את 'בכורתו' וחשיבותו של אביו [נכמו שיש במדרשות לענין קדושת הבכורה שמתגלגלת והולכת מאדם הראשון וכו']. כי גם אם אביו אינו בכור בפועל, מ"מ יש בו שייכות לבכורה (ולכהונה) מצד שהוא זכר, וממנו ומכחו 'הופרש' הבכור, והוא כשלוחו בזה, ועל כן גם בו ישנה בכורה בכח שעוברת ומתגלגלת בבנו בכורו. משא"כ האשה שאינה שייכת בבכורה (כמו בעבודת כהנים), אין לה מה לגלגל לבנה הבכור. [והוא כענין נשים הפטורות מללמד בנם תורה מתוך שאין אביהן חייב ללמדן, כדאיתא בפ"ק דקדושין]. ('בדרך טובים').

'אמר רבא: הכי קאמר, ונתתם את נחלת שארו לך, קא סבר גורעין ומוסיפין ודורשין' — זה לשון הרמ"ה בספרו 'יד רמה':

'גורעין ומוסיפין ודורשין — כלומר, דבר שמסורת בידינו הלכה למשה מסיני שהדין כך ושיש לו רמז מן התורה, אע"פ שאין מקום הרמז ההוא מסורת בידינו, אנו רשאים לגרוע מתיבה זו ולהוסיף בשניה כדי לדרוש המקרא על דרך הדין המסור בידינו כדי לעמוד על מקום הרמז מן התורה.

וכי תימא: אם איתא, לכתוב קרא הכי? הא לא קשיא, דאנן לא מיעקר קא אתינן למעקריה לקרא מפשטיה לגמרי, דהא קיימא לן אין מקרא יוצא מידי פשוטו אלא בבכור דפרשת יבמין בלחוד — הלכך אצטריך קרא כדכתיב לאשמועינן דאי לית ליה אחים לאביו, הקרוב אליו ממשפחת אביו הוא קודם, ואצטריך 'שאר' לירושת אשתו לגרוע ולהוסיף. ולהוסיף ולדרוש שהבעל יורש את אשתו... 'ויע' בערוך המצויין במסורת הש"ס).

ע"ע שו"ת הרא"ש — 'תשובות נוספות' טו.

*

הנה אגרת ששלח הגאון בעל חזון איש, לגאון רבי איסר זלמן מלצר — זכר צדיקים לברכה — הנוגעת בענין ירושת הבת (קובץ אגרות חזו"א ח"א צו):

'רצוני בזה להודיע צערי הגדול על מחשבה זרה המרחפת באויר ארצנו הק', לעשות תקנות חדשות נגד התורה המצויה עתה בידינו, ובלבי זה גורם הירוס האמונה מלבנות שלומי אמוני ישראל, בהיות שהכפירה והמינות בעקבתא דמשיחא הומות בראש כל חוצות ומרבים להפיץ עתונים בכל יום במאמרים לוקחי לב להסיר את העם מאמונה בי"ג עיקרים, ולטעת בלבבם שאין עולם אלא אחד, ושהעולם אין לו יוצר ושאיין עם ישראל גוי אחד ושאיין תורה מן השמים, וכל מעללי איש ותחבולותיו מבקר עד ערב לפי רוח הכפירה יהלוכו...

ואמנם קו דק מגביל בין אמונה לכפירה, ומדת האמונה ככל יתר המדות הטובות יתחלקן למדרגות. יש שאמונתו בריאה וחזקה וירגיש על ידה כל עבירה קלה, ויש מאמין שאמונתו רפויה מאד ויעבור עליה בלי הרגש, ואמנם גם הוא מאמין יחשב אלא שהוא מקטני אמנה. ואמנם יתכן שהפוסח על שתי הסעיפים עדיין הוא מקו ולפנים, ואלוהו זכור לטוב כשאמר 'אם הבעל הוא... לכו אחרי' ידע שיענו... כי בטבע המאמין החלש, כשרואה את קצה הכפירה, כבר נרתע ושב לאמונתו האמיתית.

ואמנם הרופפים בדורנו נכנעים לכופרים ונהנים מנשיאת חן בעיני הכופר על חשבון רפיון אמונה כי איננו קנאי, ואיננו בטלן, יודע שצריך לוותר על האיסורים בדברים החיוניים, ולמצוא היתרים כאשר ידרשו זאת החיים העכשוויים, והכופר שמח על נצחוננו, ואכן מבוה בלבו את המאמין המזויף הלזה.

אבל ראוי היה לכל מאמין לשוב לאמונתו בשמעו דרישה לכפירה מוחלטת שיאמרו תירש הבת עם הבן, אשר כבר לחמו בזה החכמים עם הצדוקים, ולתמהוננו נאטמו הלבבות ותחת תקיפות הדעת ואמץ הרוח לעמוד כצור ניצב, באמונת אומן כי המשפט לאלקים הוא, וכן קבלנו מפי הגבורה רבון כל המעשים אדון כל הארץ. ימצאו אלו שדעתם שפלה ויבקשו תחבולות להשתחוות להכפירה ולהשאיר את המשפט בחושן-המשפט, אבל למעשה להתנהג ככל הגוים דברתא כברא תירות, ולתת תהלה לאויבנו כי אמנם אין חק הנחלה שבתורה מתאים לפי עם הנאור — הודאה גמורה לתועבת הכפירה, אוי לאזנים שכך שומעות.

כהנה וכהנה חושבים הנחשלים להחליף ולהמר התורה בחוקים חדשים אשר יתנהגו בעולם המעשה, ואם ידרוש איש מאמין לדון אותו דין תורה, יאמרו לו הב"ד כן הוא הדין, כי כבר באו החכמים ותיקנו... ומי לא שמע מרבתינו כי אנחנו דור יתום ואין אנו ראויים כלל לתקן תקנות, שצריך לזה גדלות בתורה במדה מופלאה, ואנחנו ירדנו פלאים והדיוטים אנחנו, ואיך נעזי פנינו ונקשה ערפנו לומר חכמים אנחנו יש כח בדינו להפקיר ממון ולקבוע תקנות לדורות. כתבתי דעתי. וזו גם דעת הגאון מבריסק שליט"א, ובקשתנו שמרן הדר"ג שליט"א יעמוד עמנו כמו שרגילים בני עמנו לשמוע עד עכשו...!

(ע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ד סד. וראה עוד: חקת משפט — הל' ירושה ועובון ג, ט; דיני ממונות — ח"ג שער ה פ"ב).

דף קיב

זכי מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב' — לכאורה גם בלא זה קשה מנין ליאיר שהוא משבט יהודה [ששגוב בן חצרון בן פרץ בן יהודה], נחלה בארץ הגלעד שבחלק מנשה? ומנין לפנחס שהיה כהן, גבעה בהר אפרים שמיוסף, והלא קרקעות הכהנים היו רק מנחלות יהודה ושמעון? אמנם זה לבד לא הוקשה לגמרא, שהרי חצרון סבו של יאיר, בא אל בת מכיר שממנשה (בדברי הימים); וכן פנחס, אמו היתה בת לשבט יוסף מצד אביה או אמה [ועדיין לא נאסרו שבטים לבוא זה בזה עד כניסתם לארץ. ע' יד רמ"ה]. ולכן מקשה הגמרא, שמשמע מהפסוק שנחלות אלו היו שלהם ולא מאבותיהם, ומנין להם נחלות כאלו שאינם בחלקם אם לא מאבותיהם (עפ"י ראב"ד. ועיין במה שנדפס בספר 'נפש החיים' אחר שער א', שבו מתורצת קושית התוס'. וע"ע מרומי שדה).

ועוד, ממה שהוא קרוי בתורה יאיר בן מנשה ולא מיוחס אחר שגוב, משמע שגוב נולד ביהודה ונשאר שם ואילו יאיר לבדו הלך לידבק במשפחת מכיר שבמנשה, ונשא לו משם אשה [כחצרון זקנו], ונקראו על שמם (עפ"י בדרך טובים).

[הרש"ש (קיא): הקשה על קושית הגמרא 'מנין לפינחס...!', והלא נתנו לבני אהרן י"ג ערים ומגרשיהן, ופינחס מבאי הארץ היה ונטל נחלה? ואם הקושיא מנין לו נחלה בהר אפרים שאינה מקום נחלת אבותיו, אם כן מהו 'שלא היה לאלעזר', וכי מנין לאלעזר שם? אך יש לומר משום שאלעזר נתחתן עם בני אפרים, מסתמא דר במקומם, והרי שימש בשילה בכהונה גדולה ומן המקדש לא יצא, על כן מסתבר שהיתה לו שם נחלה ומקום לשבת. [ונראה שמלבד היותו נשיא נשיאי הלוי (ככתוב בסדר במדבר), היה הוא הממונה על משמרת בני הקהתי שמקומם בהר אפרים ככתוב ביהושע, כשם שאיתמר אחיו ממונה על בני גרשון ומררי ככתוב בסדר נשא]. 'בדרך טובים'.